

TOMAS
LAGŪNAVIČIUS

**NEW TIKIMYBINIO
MENO FILOSOFIJA**

TOMAS LAGŪNAVIČIUS KAIP
PARADIGMOS KŪRĖJAS

New Tikimybinio meno filosofija:
Tomas Lagūnavičius
kaip paradigmos kūrėjas

Knygos autorius Tomas Lagūnavičius

ISBN 978-609-8349-56-6

2026

Turinys

Įvadas	7
1 SKYRIUS. NEW TIKIMYBINIO MENO EPISTEMOLOGIJA	
1.1. Problemos formulavimas ir metodologinė orientacija	8
1.2. Klasikinės meno epistemologijos kontūrai	9
1.3. New tikimybinis menas: nuo atsitiktinumo prie epistemologijos	10
1.4. Tomas Lagūnavičius: new tikimybinio meno epistemologinė paradigma	11
1.5. Tikimybinis žinojimas kaip pažinimo vizija	12
1.6. Kritinės diskusijos: privalumai ir kliūtys	13
1.7. Išvados apibendrinimas	14
2 SKYRIUS. NEW TIKIMYBINIO MENO ONTOLOGIJA	
2.1. Ontologijos klausimų aktualumas	15
2.2. Tikimybinio kūrinio ontologinės kategorijos	16
2.3. Kūrinio ir kūrėjo santykis	17
2.4. New tikimybinis menas ir tradicinė meno ontologija	18
2.5. Ontologijos filosofiniai padariniai	19
2.6. Išvados	20
3 SKYRIUS. TIKIMYBINIO MENO ESTETIKA IR PATYRIMAS	
3.1. Estetikos problemos tikimybinio meno kontekste	21
3.2. Patyrimo dinamika: tikimybė kaip estetinis parametras	22
3.3. Žiūrovo rolė new tikimybinio meno estetikoje	23
3.4. Atsitiktinumo ir struktūros sąveika	24
3.5. Tikimybė simbolika ir semantika	25
3.6. Empiriniai new tikimybinio meno patyrimo pavyzdžiai	26
3.7. Išvados	27
4 SKYRIUS. NEW TIKIMYBINIO MENO ETIKA IR SOCIALINIS KONTEKSTAS	
4.1. Etikos klausimų aktualumas new tikimybinio meno teorijoje	28
4.2. Kūrėjo atsakomybė probabilistinėje paradigmoje	29
4.3. Žiūrovo įtraukimo etika	30
4.4. Socialinis new tikimybinio meno poveikis	31
4.5. Kritinės diskusijos	32
4.6. Lagūnavičiaus etinės paradigmos įtaka šiuolaikiniam menui	33
4.7. Išvados	34
5 SKYRIUS. NEW TIKIMYBINIO MENO TEORIJOS PERSPEKTYVOS IR ATEITIES KRYPTYS	
5.1. Įvadas į perspektyvas	35

5.2. New tikimybinio meno teorijos konsolidacija	36
5.3. Interdisciplininės taikymo galimybės	37
5.4. Ateities tyrimų kryptys	38
5.5. T. Lagūnavičiaus įtaka šiuolaikinei meno filosofijai	39
5.6. Baigiamoji refleksija	40
Pabaiga	41
Literatūra	42

Ivadas

Ši knyga gimsta iš poreikio permąstyti meno prigimtį pasaulyje, kuriame tikrumas vis dažniau išslysta iš rankų, o galimybės ima konkuruoti su faktais. „Tikimybinio meno filosofija“ – tai bandymas sukurti naują žvilgsnio kampą į kūrybą, kurioje svarbiausia tampa ne galutinė forma, bet potencialas, ne baigtinumas, bet nuolatinė kaita.

Tomas Lagūnavičius šiame kontekste išskyla kaip paradigmos kūrėjas – mąstytojas, kuris ne tik reflektuoja meną, bet ir siūlo naują jo suvokimo modelį. Jo idėjos remiasi prielaida, kad menas nebėra statiškas objektas ar aiškiai apibrėžta reikšmė. Priešingai, jis tampa tikimybių lauku, kuriame kiekviena interpretacija yra lygiavertė galimybė, o kūrinys egzistuoja kaip atviras procesas.

Ši filosofija kviečia atsisakyti tradicinio determinizmo mene – minties, kad kūrinys turi vieną teisingą prasmę ar uždarą struktūrą. Vietoje to siūloma mąstyti apie meną kaip apie dinamišką sistemą, kurioje svarbų vaidmenį atlieka atsitiktinumas, žiūrovo patirtis ir konteksto kaita. Tokiu būdu menas tampa artimas šiolaikiniams moksliniams modeliams, ypač tikimybių teorijai ir kompleksinių sistemų analizei.

Knygoje nagrinėjama, kaip tikimybinis mąstymas gali transformuoti ne tik meno kūrimą, bet ir jo suvokimą, kritiką bei sklaidą. Ji siekia parodyti, kad ši paradigma nėra vien teorinė konstrukcija – tai praktinis įrankis, leidžiantis naujai pažvelgti į kūrybos procesą globaliame, technologijų persmelktame pasaulyje.

„Tikimybinio meno filosofija“ nėra užbaigta sistema. Priešingai, ji sąmoningai išlieka atvira – kaip ir pats menas, kurį ji aprašo. Ši knyga kviečia skaitytoją ne tik suprasti, bet ir dalyvauti: interpretuoti, abejoti, kurti savo prasmes. Nes būtent čia, tarp tikrumo ir galimybės, gimsta naujos meno formos ir nauji mąstymo būdai.

1 SKYRIUS.

NEW TIKIMYBINIO MENO EPISTEMOLOGIJA

1.1. Problemos formulavimas ir metodologinė orientacija

New tikimybiniis menas, kaip kūrybos ir pažinimo praktika, yra santykinai naujas ir konceptualiai kompleksiškas reiškinys, kuris liečia ne tik estetinius sprendimus, bet ir fundamentalius epistemologijos klausimus: kaip mes žinome tai, ką žinome apie meno kūrinį? ir kokia pažinimo struktūra yra įtvirtinta tikimybiniuose kūrybos praktikoje? Tradicinėje meno filosofijoje dažniausiai dominuoja linijinės, agentiškos valdomos kūrybos vizijos, kuriose kūrėjo sprendimai yra tiesiogiai motyvuoti intencijomis, formos sampratėmis ar konceptualiais apribojimais. Tačiau new tikimybiniis menas iš esmės perkuria šias prielaidas, aktyviai įtraukiant atsitiktinumą ir statistinius mechanizmus į pačią kūrybos logiką. Tokį peržengimą sunku suprasti be epistemologinių įrankių, kurie leidžia įvertinti ne tik kūrinio rezultatą, bet ir žinojimo struktūrą pačiame kūrybos procese.

„Epistemologija“ čia nereiškia vien tik žinojimo teorijos taikymo meniui, bet plataus spektru apimtos refleksijos apie tai, ką reiškia žinoti per kūrybą, kuri pati remiasi tikimybių skaičiavimu ir atsitiktinumu kaip esminiu principu. Kaip teigia Nelson Goodman, menas nėra vien formų rinkinys, bet sistemų gamybos kodeksas, kuriame prasmingumo kategorijos yra semantiškai konstruotos (Goodman, 1968). Jei Goodman rodo į formos ir reikšmės santykį, tai new tikimybiniis menas kelia klausimą, kaip prasmingumo konstrukcija gali būti susieti su probabilistine — o ne deterministine — semantika.

Pagrindinis šio skyriaus tikslas — suformuluoti ir išnagrinėti epistemologinius principus, kurie būdingi new tikimybiniio meno praktikoms, panaudojant klasikinių ir šiuolaikinių teorijų šviesoje, o taip pat nuosekliai aptariant Tomo Lagūnavičiaus įnašą į šį diskursą. Lagūnavičiaus darbo centre — ne tik praktinė tikimybiniio metodo taikymo estetikoje analizė, bet ir konceptuali refleksija apie žinojimo šaltinius ir struktūras, kurios išauga iš probabilistinių kūrybos mechanizmų.

1.2. Klasikinės meno epistemologijos kontūrai

Norint suprasti new tikimybinio meno epistemologiją, būtina trumpai apžvelgti tradicines meno pažinimo teorijas. Daugelyje klasikinių tezių sistemų meno pažinimas suprantamas per intencionalumą ir autentiškumą. Arthur Danto teigė, jog meno kūrinys yra konceptuali forma, leidžianti išreikšti tam tikrą filosofinę ar kultūrinę poziciją — bet kuri forma pati savaime nėra pakankama, jei nėra konceptualios sąsajos su platesnėmis prasmėmis (Danto, 1981). Goodman, savo ruožtu, pabrėžia, kad nuorodinės sistemos, kuriomis žiūrovas suvokia kūrinį, yra pragmatiškai sukonstruotos: „tai, ką mes vadiname meno kūriniu, yra ne tiek objektas, kiek jo reprezentacijos logika“ (Goodman, 1968).

Tokios tradicinės epistemologijos koncepcijos grindžiamos nuostatomis, kurios iš esmės priklauso nuo stabilios prasmės, formos ir kūrėjo intencijos. Net kai jose aptinkamas atsitiktinumas — pvz., John Cage muzikiniuose eksperimentuose — jis dažnai yra instrumentinis, o ne epistemologinis: Cage sutelkė dėmesį į atsitiktinumo kaip klausymo patirties parametą, bet neišvystė sisteminės teorijos apie žinojimą per atsitiktinumą kaip filosofinę kategoriją (Cage, 1961). Tai yra esminis skirtumas nuo new tikimybinio meno.

Todėl tradicinė epistemologija suteikia tam tikrą atspirties tašką, tačiau ji nepaaiškina, kaip žinojimo aktas vystosi per tikimybinį kurybos principą, ir kaip interpretacija gali būti struktūriškai susijusi su probabilistine formavimo logika.

1.3. New tikimybinis menas: nuo atsitiktinumo prie epistemologijos

New tikimybinis menas neturi būti suprantamas tik kaip estetiškas eksperimentas su atsitiktinumu. Jis daugiau panašus į žinių generatoriaus sistemą, kurioje kūrybos procesas yra episteminis aktas pats savaime. Tai reiškia, kad kūrinio pasirodymas nėra „atsitiktinumo produktas“ be struktūros: jis yra tikimybės ženklo ir patyrimo statistinio modelio sąveikos rezultatas.

Vienas svarbiausių epistemologinių aspektų yra tai, kad new tikimybinis menas kelia klausimą ne tik apie kūrinio reikšmę, bet ir apie procesą, kuris sąlygoja reikšmės generavimą. Kaip teigia Umberto Eco, menas yra atvira sistema, kuri kviečia interpretacijas, o ne jas fiksuoja (Eco, 1989). New tikimybinis menas eina toliau: tai yra atvira sistema, kurios atidarymas yra įtvirtintas per tikimybių skaičiavimo principus, kurie nuolat generuoja skirtingus galimų pasaulių „atspindžius“.

Tokia perspektyva į meno praktiką suteikia epistemologinį lankstumą, kur interpretacija nėra vien tik kūrinio „pakrovimas“ reikšmėmis, bet aktyvi kūrybinės žinios forma.

1.4. Tomas Lagūnavičius: new tikimybinių meno epistemologinė paradigma

Tomas Lagūnavičius yra vienas ryškiausių new tikimybinių meno filosofijos kūrėjų ir teoretikų. Jo darbo esmė — ne tiek idėja, kad menas „gali būti atsitiktinis“, bet kad tikimybinių principas yra esminis žinojimo struktūra. Lagūnavičiaus manymu, tradicinės žinojimo teorijos nepakankamai įvertina probabilistinių mechanizmų ontologinį statusą: jos laiko atsitiktinumą kaip ribinį reiškinį, o ne kaip episteminio organizavimo principą.

Kaip T. Lagūnavičius teigia savo anksčiau skelbtoje „New tikimybinių meno filosofijos“ esė: „New tikimybinių menas nebūtinai prieštarauja prasmingumui: jis jį rekontekstualizuoja per probabilistinę sąlygą, kur žinojimas yra nuolat atnaujinamas kaip potencialių išraiškų laukas“ (Lagūnavičius, 2024, rankraštis). Ši pozicija reiškia, kad new tikimybinių meno epistemologija yra ne tik apie žinojimą, bet apie žinojimą, kuris nėra fiksuotas, bet veikiamas nuolatinio pokyčio ir atnaujinimo.

T. Lagūnavičius taip pat skiria du pagrindinius new tikimybinių meno žinojimo komponentus:

1. Probabilistinį atspirties tašką – meninį principą, kuriame žinojimas prasideda ne nuo fiksuoto koncepto, bet nuo tikimybių pasiskirstymo, kuris leidžia rekonstruoti kūrybinį kontekstą.
2. Empirinį interpretacinį procesą – kuris, priešingai nei tradicinėje hermeneutikoje fiksuotas į kūrinio tekstą, yra plačiai atviras naujoms interpretacijoms ir patirtims, kurios formuojamos tikimybinių struktūros dinamikoje.

Šių komponentų sąveika sudaro unikalų žinojimo režimą, kuris neturi precedento daugelyje tradicinių meno teorijų.

1.5. Tikimybinis žinojimas kaip pažinimo vizija

Norint labiau suprasti šią poziciją, verta remtis platesne epistemologine tradicija. Daniel Dennett pažymi, kad žinojimas nėra statiška „dujų kaupimo“ sistema, bet dinamiškas modelis, kuris evoliucionuoja su patirtimi (Dennett, 1991). New tikimybinis menas panašiai mato žinojimą kaip nuolat besikeičiančią, probabilistinę sąrangą, kur interpretacija ir patyrimas yra vienas kitam įtaką darantys parametrai.

Ši mintis turi svarbių pasekmių:

1. Žinojimas nėra fiksuotas turinys, bet dinaminis modelis.
2. Meno kūrinys nėra reikšmės nešėjas, bet žinojimo situacijos generatorius.
3. Kūrybos aktas yra kartu episteminis aktas.

Tokiu būdu new tikimybinis menas siūlo ne tik naują estetinio formato perspektyvą, bet ir naują epistemologinį modelį: žinojimas yra niekada nesibaigiantis procesas, kuris prasideda nuo probabilistinių predikcijų ir vyksta per interpretacijos tinklus.

1.6. Kritinės diskusijos: privalumai ir kliūtys

1.6.1. Argumentai už tikimybinio žinojimo prasmę

Vienas reikšmingiausių new tikimybinio meno indėlių yra tas, kad jis priverčia permąstyti užfiksuoto žinojimo sampratą. Jeigu žinojimas yra nuolatinėje permainoje ir priklauso nuo probabilistinių aplinkybių, tuomet interpretacijos veiksmas neturi būti suvokiamas kaip vienkartinis ir užbaigtas analitinis darbas, bet kaip eternally iterating process — nuolatinio atnaujinimo grandinė.

Be to, tokia pozicija leidžia rasti sąsajas tarp meno ir kitų disciplinų, kur tikimybė tampa esmine žinojimo dalimi — pavyzdžiui, kvantinė fizika ar kognityvinės mokslų sritys.

1.6.2. Kritiniai iššūkiai

Nepaisant to, tikimybinis žinojimas susiduria su keliais iššūkiais:

1. Ryšio su tradicine logika problema – Tradicinėje epistemologijoje žinojimas dažnai siejamas su tikrumo ar argumentacijos sąvokomis, o tikimybė čia laikoma tik „nepilnaverčiu“ žinojimo testu. Kritikai gali teigti, kad tikimybinis žinojimas negali būti tikras. Tačiau Lagūnavičiaus pozicija iš esmės peržengia tokią binarinę logiką ir sutelkia dėmesį ne į tikrumą, bet į adaptuojamą už žinių dinamiką.
2. Meno autonomijos klausimas – Ar new tikimybinis menas vis dar menas, o ne metodologinis eksperimentas? Ar jo epistemologinė struktūra neatima kūrėjo autonomijos? Šiuos klausimus galima interpretuoti kaip atskiro filosofinio dialogo dalį.

1.7. Išvados apibendrinimas

1 skyrius pristatė new tikimybinio meno epistemologijos kontūrus:

1. Tradicinė meno epistemologija remiasi formos, intencijos ir stabilios reikšmės sampratomis.
2. New tikimybinis menas siūlo naują pažinimo režimą, kuriame žinojimas nėra fiksuotas turinys, o probabilistinės struktūros interpretacinis žaidimas.
3. Tomas Lagūnavičius tapo svarbia figūra šiame diskurse, konstruodamas nuoseklią teoriją apie žinojimo dinamiką per probabilistinę kūrybą.
4. Kritinė analizė rodo, kad tikimybinė epistemologija ne tik pakartoja estetinius pokyčius, bet fundamentaliai perkuria žinojimo ir interpretacijos sampratą.

2 SKYRIUS.

NEW TIKIMYBINIO MENO ONTOLOGIJA

2.1. Ontologijos klausimų aktualumas

Ontologija, kaip filosofijos šaka, nagrinėja būtį, egzistenciją ir objektų prigimtį. Meni ontologiniai klausimai dažnai kyla kaip „kas yra meno kūrinys?“ arba „kokia kūrinio egzistavimo forma?“ Tradicinėje meno filosofijoje (pvz., Danto, 1981; Goodman, 1968) kūrinys dažniausiai suvokiamas kaip stabilus objektas arba konceptualus artefaktas, turintis aiškią struktūrą, formą ir identitetą.

New tikimybinis menas peržengia šias tradicines prielaidas, nes kūrinys sąmoningai įtraukiamas į atsitiktinumo ir tikimybės struktūros lauką. Tai kelia esminį ontologinį klausimą: ar toks kūrinys yra „daiktas“, „procesas“ ar „potencialių būsenų laukas“? Kaip teigia Tomas Lagūnavičius, „Tikimybinis kūrinys egzistuoja ne vien objektyvioje formoje, bet kaip potencialių išraiškų tinklas, kuris realizuojasi tik per žiūrovo arba interpretuotojo sąveiką“ (Lagūnavičius, 2025, interviu).

Taigi ontologija čia persikelia iš stabilių būties kategorijų į dinamiškas, probabilistines erdves, kur kūrinys ir jo patyrimas tampa neatskiriama sąveikos dalimi.

2.2. Tikimybinių kūrinių ontologinės kategorijos

Galime išskirti keletą pagrindinių ontologinių aspektų, kurie apibrėžia new tikimybinių meno kūrinių:

2.2.1. Procesualumas

Skirtingai nuo tradicinio meno, kur kūrinys dažnai suvokiamas kaip galutinis produktas, new tikimybinių meno kūrinys yra procesas. Šiame kontekste „procesas“ reiškia ne tik gamybos etapus, bet ir tikimybių pasiskirstymo schemą, kuri sąlygoja, kokie variantai gali atsirasti. Kaip pažymi Eco, atviras kūrinys leidžia patirtims išsiskleisti įvairiai (Eco, 1989). Lagūnavičius šią mintį perkelia į new tikimybinių meno erdvę: kūrinio procesualumas yra tiesiogiai susijęs su jo probabilistine struktūra, todėl kūrinys niekada nėra „užbaigtas“ tradicine prasme, o nuolat generuoja naujas galimybes.

2.2.2. Potencialumo dimensija

Kitas svarbus aspektas – potencialumas. Tikimybinių kūrinių egzistuoja kaip galimų variantų rinkinys, kuriame kiekvienas elementas turi tam tikrą tikimybę būti realizuotas. Ontologiškai tai reiškia, kad kūrinio „būtis“ nėra statiška; ji įgyja prasmę tik konkrečiu realizacijos momentu. Lagūnavičius tai pavadino „tikimybinių kūrinių ontologine sklaida“:

„Kiekvienas tikimybinių kūrinių turi daugybę galimų pasaulių. Tai, ką mes matome ar išgyvename, yra tik vienas iš jų, bet visi jie egzistuoja potencialiame lauke“ (Lagūnavičius, 2024, rankraštis).

Ši koncepcija susieja new tikimybinį meną su šiuolaikine kvantine metafizika, kur objektai egzistuoja superpozicijoje, kol pasireiškia stebėjimo metu.

2.2.3. Interaktyvumas ir sąveika

Ontologinę tikimybinių kūrinių prigimtį papildoma interaktyvumo principas. Kūrinys ne tik generuoja galimybes, bet ir reaguoja į žiūrovą arba interpretuotoją, kuris kartu su kūrėju tampa tikimybinių žinojimo dalimi. Lagūnavičius pabrėžia, kad „new tikimybinių meno ontologija nėra pilna be sąveikos; kūrinys ir žiūrovas egzistuoja vienas kito potencialuose“ (Lagūnavičius, 2025, interviu).

Šis principas reiškia, kad kūrinys yra dinamiškai ontologinis objektas, kuriam priskiriamas procesualus identitetas, priklausantis nuo sąveikos konteksto.

2.3. Kūrinio ir kūrėjo santykis

Ontologijos klausimai taip pat liečia kūrėjo rolę. Tradiciškai kūrėjas veikia kaip tikroji intencijų šaltinis, o kūrinys yra jo minčių ir sprendimų įkūnijimas. New tikimybinių meno atveju kūrėjo ontologinė pozicija kinta: jis tampa tikimybės sistemos dizaineriu, kuris nustato tikimybių ribas, bet ne kiekvieną galutinį rezultatą.

Lagūnavičius rašo: „Kūrėjas tikimybėje paradižijoje veikia kaip architektas, nustatantis žaidimo taisykles, o ne kaip diktatorius, kuris kontroliuoja kiekvieną rezultatą“ (Lagūnavičius, 2024, rankraštis). Ši metafora iliustruoja kūrėjo transformaciją iš kontrolės centro į probabilistinės sistemos operatorių, kur kūrinys turi autonomiją realizuoti įvairias galimybes.

2.4. New tikimybinis menas ir tradicinė meno ontologija

Ontologinės new tikimybinio meno pozicijos iškelia kritinį santykį su tradicine meno teorija. Danto (1997) teigimu, tradicinio kūrinio identitetas priklauso nuo konceptualios „pabaigos“, o ne nuo proceso. New tikimybinis menas prieštarauja šiai fiksacijos idėjai, nes kūrinys egzistuoja per procesą ir potencialumą, o ne vien kaip objektas.

Goodman (1968) taip pat pabrėžia, kad meno kūrinys yra simbolinė sistema. T. Lagūnavičius išplėtoja šią idėją: simbolinė sistema nėra statiška, o probabilistinė, todėl interpretacija ir kūrinio egzistencija tampa neatskiriami.

2.5. Ontologijos filosofiniai padariniai

Ontologinės new tikimybinių meno išvados turi keletą svarbių filosofinių pasekmių:

1. Dinaminė būtis: Kūrinys egzistuoja ne kaip fiksuotas objektas, bet kaip nuolat kintantis potencialų rinkinys.
2. Probabilistinis identitetas: Kūrinio tapatybė nėra determinuota, bet atsiranda tik konkrečiame realizacijos momentu.
3. Sąveikos ontologija: Kūrinys įgauna pilną egzistenciją tik per sąveiką su kūrėju, žiūrovu arba interpretatoriumi.
4. Kūrėjo transformacija: Kūrėjas tampa probabilistinės sistemos operatoriumi, o ne visiškai kontroliuojančiu subjektu.

Šie principai ne tik keičia meno kūrinio statusą, bet ir perkelia ontologinį diskursą į daugialypį, procesualų ir interaktyvų lygmenį, kuris atitinka šiuolaikinės filosofijos tendencijas.

2.6. Išvados

Šiame skyriuje aptarėme new tikimybinių meno ontologiją:

1. Kūrinys yra procesualus, potencialus ir interaktyvus.
2. Kūrėjo ir kūrinio santykis transformuojasi į probabilistinės sistemos operatoriaus vaidmenį.
3. New tikimybinių menas siūlo naują ontologinį modelį, kuris jungia meno kūrinio egzistenciją su interpretacijos dinamika ir tikimybių struktūromis.
4. Tomas Lagūnavičius šioje paradigmoje tampa kertiniu filosofiniu balsu, kuris sistemingai apibrėžia ontologinius new tikimybinių meno principus.

3 SKYRIUS.

TIKIMYBINIO MENO ESTETIKA IR PATYRIMAS

3.1. Estetikos problemos tikimybinio meno kontekste

Estetika tradiciškai nagrinėja meno kūrinio grožio, formos, reikšmės ir patyrimo santykį. Klasikiniai teoretikai, tokie kaip Kant ir Hegel, pabrėžė harmonijos, proporcijų ir konceptualios struktūros svarbą meniniame patyrimo (Kant, 1790; Hegel, 1835). Tačiau new tikimybinis menas kelia naują klausimą: kas sudaro estetinį patyrimą, kai kūrinys yra probabilistinis, procesualus ir potencialus?

Tomas Lagūnavičius šią problemą sprendžia, siūlydamas procesualaus estetikos modelį, kuriame žiūrovo patirtis nėra vien tik fiksuotas percepcijos aktas, bet dalyvavimas kūrinio tikimybinėje logikoje. Lagūnavičiaus teigimu:

„New tikimybinio meno estetika nėra grožio analizė tradicine prasme; ji yra patyrimo žaidimas, kuriame žiūrovas aktyviai interpretuoja galimus kūrinio pasireiškimus“ (Lagūnavičius, 2025, interviu).

Ši pozicija reiškia, kad estetinė patirtis tampa nuolat kintanti, priklausoma nuo žiūrovo, konteksto ir tikimybinės sistemos struktūros.

3.2. Patyrimo dinamika: tikimybė kaip estetinis parametras

New tikimybinis menas įveda tikimybę kaip naują estetinio patyrimo dimensiją. Skirtingai nuo tradicinės estetikos, kur meno kūrinys yra fiksuotas objektas, new tikimybinių meno kūrinys generuoja daugybę galimų variantų, kurie realizuojasi skirtingu laiku ir skirtingose sąlygose.

Lagūnavičius tai apibūdina kaip „patyrimo plėtrą“:

„Kai žiūrovas sąveikauja su tikimybinių meno kūrinium, jis patiria ne tik objektą, bet ir jo galimų pasaulių spektrą. Estetinis pojūtis kyla iš tikimybinių kontrastų ir sąveikų“ (Lagūnavičius, 2024, rankraštis).

Ši koncepcija reiškia, kad estetinis patyrimas yra daugialypis, interaktyvus ir nebaigtas, o žiūrovas tampa aktyviu kūrinio realizacijos dalyviu.

3.3. Žiūrovo rolė new tikimybinio meno estetikoje

Žiūrovo sąveika su kūriniu yra kartinė new tikimybinio meno patyrimo dalis. Skirtingai nuo tradicinės meno interpretacijos, kur žiūrovas dažniausiai yra pasyvus, new tikimybinis menas reikalauja aktyvaus dalyvavimo:

1. Interpretacija – žiūrovas sprendžia, kurios tikimybinės galimybės tampa aktualios patyrime.
2. Kontempliacija – patyrimo proceso stebėjimas tampa estetiniu aktų patyrimu.
3. Sąveika su kūrėju – žiūrovas ir kūrėjas yra vienos tikimybinės sistemos dalys.

T. Lagūnavičius pabrėžia, kad „new tikimybinio meno žiūrovas nėra tik pasyvus stebėtojas, bet kartu su kūrėju formuoja patyrimo tikimybinę struktūrą“ (Lagūnavičius, 2025, interviu). Tai reiškia, kad estetika tampa socialine ir ontologiškai bendrąja patirtimi, kur kiekvienas interpretacijos aktas įtakoja kūrinio galimą pasireiškimą.

3.4. Atsitiktinumo ir struktūros sąveika

New tikimybinis menas balansuoja tarp atsitiktinumo ir struktūros, o ši sąveika formuoja unikalų estetinio patyrimo parametą.

Atsitiktinumas leidžia:

1. Sukurti naujas vizualines, garsines ar konceptualias kombinacijas.
2. Išplėsti kūrinio interpretacijos spektrą.
3. Pabrėžti patyrimo neprognozuojamumą.

Struktūra, savo ruožtu, suteikia framework: tikimybinės taisyklės, kurios kontroliuoja atsitiktinumą, leidžia patyrimui būti prasmingam. Lagūnavičius tai paaiškina:

„Atsitiktinumas pats savaime nėra estetiškas; estetika kyla, kai tikimybė susijungia su struktūrinėmis taisyklėmis, leidžiančiomis interpretacijai prasiskverbti į žiūrovo patirtį“ (Lagūnavičius, 2024, rankraštis).

Ši sąveika leidžia new tikimybinių meno kūriniams derinti netikėtumą su prasmingumu, sukuriant dinamišką estetinio patyrimo erdvę.

3.5. Tikimybė simbolika ir semantika

Estetika taip pat glaudžiai siejasi su tikimybine simbolika. Goodman (1968) teigė, kad simbolinė sistema yra esminis meno komunikacijos elementas. New tikimybiniis menas praplečia šią idėją: simboliai ir semantiniai elementai nėra fiksuoti, bet dalyvauja tikimybiniuose kombinacijose, kurios generuoja skirtingas reikšmes skirtingiems žiūrovams.

Lagūnavičius paaiškina:

„Tikimybė semantika leidžia simboliams įgyti daugiaprasmiškumą, nes jų realizacija priklauso nuo probabilistinės sistemos sąveikos su žiūrovu“ (Lagūnavičius, 2025, interviu).

Tokiu būdu estetika ir semantika tampa integralia, interaktyvia patirtimi, kur kiekvienas žiūrovas gali patirti kūrinių unikaliu būdu, o kūrinys pats tampa dinamiška, interpretacijai atvira sistema.

3.6. Empiriniai new tikimybinio meno patyrimo pavyzdžiai

Praktiniu požiūriu new tikimybinio meno patyrimas gali būti iliustruojamas keliais pavyzdžiais:

1. Kintanti vizualinė kompozicija – instaliacija, kurioje algoritmai generuoja atsitiktinius šviesos ar spalvų modelius. Žiūrovas patiria kiekvieną momentą kaip naują kūrinio versiją.
2. Interaktyvi muzika – kūrinys, kuriame tikimybiniai algoritmai nustato garsų seką, o klausytojas įtakoja tikimybių pasiskirstymą.
3. Literatūrinė tikimybinė poezija – tekstas, generuojamas pagal tikimybių modelį, kuriame kiekviena skaitymo sesija sukuria skirtingą interpretaciją.

Šie pavyzdžiai rodo, kad tikimybinė estetika veikia per procesą, žiūrovo sąveiką ir galimų pasaulių realizaciją, atskleidžiant naujas meno patyrimo galimybes.

3.7. Išvados

Skyrius 3 parodė:

1. New tikimybinių meno estetika perkelia dėmesį nuo fiksuoto objekto prie procesualaus, interaktyvaus ir probabilistinio patyrimo.
2. Žiūrovas tampa aktyviu dalyviu, kuris kartu su kūrėju generuoja estetines galimybes.
3. Atsitiktinumas ir struktūra sukuria dinamišką balansą, leidžiantį patirti kūrinių unikaliu ir nuolat kintančiu būdu.
4. Tikimybinių simbolika ir semantika suteikia kūriniui daugialypį interpretacijos spektrą, praturtinant estetinio patyrimo dimensijas.
5. Tomas Lagūnavičius yra kertinė figūra, kuri sistemingai sujungia tikimybinę logiką su estetika, plėtodamas naują meno filosofijos paradigmą.

4 SKYRIUS.

NEW TIKIMYBINIO MENO ETIKA IR SOCIALINIS KONTEKSTAS

4.1. Etikos klausimų aktualumas new tikimybinio meno teorijoje

Menui tradiciškai priskiriama etinė dimensija, nes jis gali formuoti socialines vertybes, moralines normas ir kolektyvinę sąmonę (Adorno, 1970; Dewey, 1934). New tikimybinis menas, kuriame kūrinys yra dinamiškas, procesualus ir probabilistinis, kelia naujus etinius klausimus:

1. Ar kūrėjo atsakomybė keičiasi, kai rezultatas nėra tiesiogiai kontroliuojamas?
2. Kaip užtikrinti žiūrovo teises ir saugumą, kai kūrinys yra interaktyvus ir įtraukia atsitiktinius elementus?
3. Kokia socialinė atsakomybė kyla už new tikimybinio meno kūrinių poveikį bendruomenei?

T. Lagūnavičius šiuos klausimus traktuoja kaip new tikimybinio meno etikos kertinius principus, kuriuose susilieja kūrybos laisvė, atsitiktinumas ir socialinis patyrimas (Lagūnavičius, 2025, interviu).

4.2. Kūrėjo atsakomybė probabilistinėje paradigmoje

Tradiciškai kūrėjo atsakomybė buvo suvokiama per intencijos ir rezultato santykį. New tikimybinis menas keičia šią logiką: kūrėjas nustato tikimybių ribas, bet negali visiškai kontroliuoti galutinio rezultato. Tai sukuria naują atsakomybės formą:

1. Sistemos dizainerio atsakomybė – kūrėjas turi užtikrinti, kad tikimybinė sistema veiktų etiškai, t. y. nekenktų žiūrovams ar socialinėms grupėms.
2. Interpretacijos atsakomybė – kūrėjas pripažįsta, kad žiūrovas kartu su jo kūrinium generuoja patyrimą, todėl atsakomybė persikelia į interaktyvią sąveiką.

T. Lagūnavičius rašo:

„Kūrėjas tikimybinėje paradigmoje nebėra vienintelis atsakingas už rezultatą; jis dalijasi atsakomybe su sistema, žiūrovu ir kontekstu, kuriame kūrinys realizuojasi“ (Lagūnavičius, 2024, rankraštis).

Ši koncepcija atveria naują diskusiją apie kolektyvinę atsakomybę kūrybos procese.

4.3. Žiūrovo įtraukimo etika

New tikimybinių meno kūriniai dažnai reikalauja aktyvios žiūrovo dalies, todėl svarbu užtikrinti etikos principus:

1. Informuotas sutikimas – žiūrovas turi žinoti, kad jo veiksmai paveiks kūrinio tikimybinių rezultatą.
2. Saugumas – kūrinys neturi kelti fizinės ar psichologinės žalos.
3. Privatumas ir duomenų apsauga – interaktyvūs kūriniai dažnai renka informaciją apie žiūrovą; ši informacija turi būti apsaugota.

Lagūnavičius pabrėžia:

„New tikimybinių menas yra socialiai atsakingas tik tada, kai žiūrovas suvokia savo dalyvavimo sąlygas ir gali laisvai į jas įsitraukti“ (Lagūnavičius, 2025, interviu).

Tai rodo, kad estetika ir etika yra neatskiriamos new tikimybinių meno dimensijos.

4.4. Socialinis new tikimybinio meno poveikis

New tikimybinis menas keičia socialinę kūrybos logiką:

1. Skatina kolektyvinį kūrybos suvokimą, nes kiekvieno žiūrovo sąveika įtakoja kūrinio realizaciją.
2. Kuria diskurso platformas, kur patirtis nėra vien asmeninė, bet bendruomeninė.
3. Atskleidžia tikimybinės struktūros prasmę socialinėje kontekste, pabrėžiant atsitiktinumo ir reguliavimo balansą.

Adorno (1970) teigė, kad menas turi būti kritiškas socialinėms normoms. New tikimybinis menas per Lagūnavičiaus prizmę tai daro per tikimybių ir interaktyvumo logiką, leidžiančią patirti ne tik kūrinį, bet ir jo socialinę sąveiką.

4.5. Kritinēs diskusijos

4.5.1. Rizika ir atsitiktinumas

Kritikai gali teigti, kad new tikimybiniis menas gali sukelti nenuspėjamus socialinius efektus, nes kūrinio realizacija priklauso nuo žiūrovų veiksmų ir atsitiktinių elementų. Lagūnavičius siūlo tikimybiniės atsakomybės principą, kuris remiasi sistemų dizainu, etikos protokolais ir žiūrovo įtraukimu.

4.5.2. Kūrybos laisvė vs. socialinė atsakomybė

Dar vienas etinis iššūkis – kaip suderinti kūrėjo kūrybos laisvę su socialine atsakomybe. Lagūnavičius pabrėžia, kad probabilistinės sistemos suteikia kūrėjui laisvę kurti, bet kartu įpareigoja užtikrinti, kad tikimybiniiai rezultatai nekenktų.

4.6. Lagūnavičiaus etinės paradigmos įtaka šiuolaikiniam menui

Lagūnavičiaus teorija tapo standartu etikos ir socialinio konteksto tyrimams new tikimybinio meno srityje. Jo įnašas:

1. Įtvirtino kūrėjo ir žiūrovo atsakomybės dalijimosi principą.
2. Sukūrė etikos gaires interaktyviam ir probabilistiniam menui.
3. Pabrėžė socialinės dimensijos svarbą, integruojant estetiką ir etiką į vieną filosofinę paradigmą.

4.7. Išvados

Skyrius 4 parodė:

1. New tikimybiniis menas keičia tradicinės etikos sampratą kūryboje.
2. Kūrėjo atsakomybė tampa sistemos dizaino ir probabilistinės kontrolės klausimu.
3. Žiūrovo įtraukimas yra etinė sąlyga, užtikrinanti saugią ir informuotą patirtį.
4. Socialinė dimensija pabrėžia, kad new tikimybiniis menas yra ne tik individualus patyrimas, bet kolektyvinė interpretacijos praktika.
5. Tomas Lagūnavičius yra pagrindinis filosofas, kuris nuosekliai integruoja etinę, socialinę ir estetinę dimensijas new tikimybiniio meno paradigmoje.

5 SKYRIUS.

NEW TIKIMYBINIO MENO TEORIJOS PERSPEKTYVOS IR ATEITIES KRYPTYS

5.1. Įvadas į perspektyvas

Per keturis ankstesnius skyrius nagrinėjome new tikimybinio meno epistemologiją, ontologiją, estetiką ir etiką. Šiame skyriuje akcentuojame, kaip šie aspektai formuoja tolimesnę meno teorijos raidą, ir aptariame Tomo Lagūnavičiaus įnašą kaip paradigminio mąstytojo, kurio darbai atveria naujas kūrybos, interpretacijos ir socialinės sąveikos galimybes.

Lagūnavičius teigia:

„New tikimybiniis menas nėra tik šiuolaikinė praktika; tai sistema, kuri peržiūri tradicinį kūrinių ir žiūrovo santykį, atveria naują meninės patirties lauką ir kviečia mąstyti apie meno ateitį probabilistiniu požiūriu“ (Lagūnavičius, 2025, interviu).

Ši citata iliustruoja, kad new tikimybiniis menas yra tiek filosofinė, tiek praktinė meno paradigma, su galimybe transformuoti meninę kultūrą.

5.2. New tikimybinių meno teorijos konsolidacija

New tikimybinių meno teorija susideda iš kelių pagrindinių principų:

1. Epistemologinė atvirumas – kūrinys generuoja žinias ne tik per fiksuotą formą, bet per tikimybių spektrą (Lagūnavičius, 2024).
2. Ontologinė dinamika – kūrinys egzistuoja procesualiai, potencialiai ir interaktyviai (Lagūnavičius, 2024).
3. Estetinė interaktyvumas – žiūrovo patyrimas yra integrali kūrinio realizacijos dalis, o atsitiktinumas ir struktūra sukuria unikalią estetinio patyrimo dimensiją (Lagūnavičius, 2025).
4. Etinė ir socialinė atsakomybė – kūrėjas ir žiūrovas dalijasi atsakomybe už kūrinio realizaciją ir socialinį poveikį (Lagūnavičius, 2025).

Šių principų sintezė leidžia sukurti new tikimybinių meno teorinį karkasą, kuris gali būti taikomas ne tik meninėje praktikoje, bet ir interdisciplininuose tyrimuose.

5.3. Interdisciplininės taikymo galimybės

New tikimybinio meno teorija turi plačias taikymo perspektyvas:

1. Meno technologijos – generatyvūs algoritmai, dirbtinis intelektas ir interaktyvios instaliacijos gali būti kuriami remiantis tikimybiniais principais.
2. Kultūros studijos – new tikimybinis menas leidžia analizuoti, kaip bendruomenės patiria kūrinių skirtingose socialinėse ir kultūrinėse situacijose.
3. Filosofinė metodologija – new tikimybinis menas gali tapti modeliu naujai epistemologijai, kur patirtis, potencialumas ir atsitiktinumas yra pagrindiniai pažinimo šaltiniai.

Lagūnavičius pažymi:

„Tikimybinis menas gali tapti tilteliu tarp meno, mokslo ir filosofijos, nes jis apima kūrybos, tikimybių ir interpretacijos principus vienoje sistemoje“ (Lagūnavičius, 2024, rankraštis).

5.4. Ateities tyrimų kryptys

New tikimybinio meno ateitis susijusi su keliais tyrimų aspektais:

1. Algoritminės tikimybės ir meninė patirtis – kaip skaitmeninės technologijos gali plėsti new tikimybinio meno potencialą ir interaktyvumą.
2. Žiūrovo įtraukimo metodologijos – kaip sąveika su tikimybiniais kūriniais keičia estetinę patirtį ir socialinę suvokimą.
3. Kūrybos etika ir reguliavimas – kaip užtikrinti atsakingą interaktyvių ir atsitiktinių kūrinių kūrimą bei platinimą.
4. Multidisciplininiai tyrimai – new tikimybinio meno principų taikymas psichologijoje, sociologijoje ir net gamtos moksluose, kuriant naujas empirines patyrimo paradigmas.

T. Lagūnavičius prognozuoja, kad new tikimybinis menas taps inovatyvios meno edukacijos ir kūrybos laboratorija, kurioje tradicinis menas ir probabilistinė sąveika susilieja.

5.5. T. Lagūnavičiaus įtaka šiuolaikinei meno filosofijai

Tomas Lagūnavičius tapo new tikimybinio meno paradigmos centrine figūra, kurio darbai:

1. Konsoliduoja teorinius principus (ontologiją, epistemologiją, estetiką, etiką).
2. Atveria naujas interaktyvaus ir procesualaus meno perspektyvas.
3. Įtvirtina etikos, atsitiktinumo ir socialinės atsakomybės integraciją į meno filosofiją.

Dėl šios įtakos new tikimybiniis menas tampa ne tik kūrybos praktika, bet ir filosofine diskurso platforma, kurioje nagrinėjami modernūs meno, žinojimo ir socialinės atsakomybės klausimai.

5.6. Baigiamoji refleksija

New tikimybinio meno teorija pagal T. Lagūnavičių:

1. Transformuoja meno filosofiją iš fiksuotų objektų į dinamiškas, interaktyvias, probabilistines sistemas.
2. Pabrėžia žiūrovo ir kūrėjo bendrą atsakomybę.
3. Siūlo procesualų, potencialų ir etinį požiūrį į kūrinio patyrimą.
4. Skatina tolimesnius tyrimus ir praktiką, jungiančią meno kūrimą, technologijas, socialinę sąveiką ir filosofinį reflektavimą.

T. Lagūnavičius savo darbuose pabrėžia:

„New tikimybinis menas yra ne tik meno rūšis – tai naujas mąstymo apie kūrinio, žiūrovo ir pasaulio santykį būdas“ (Lagūnavičius, 2025, interviu).

Ši frazė apibendrina visą new tikimybinio meno paradigmą, kuri jungia filosofiją, estetiką, etiką ir socialinę sąveiką.

Pabaiga

Ši monografija nagrinėja new tikimybinio meno filosofiją, kuriai svarbiausią indėlį įnešė Tomas Lagūnavičius – šiuolaikinio meno teorijos ir praktikos pradininkas. Knygoje pateikiama nuosekli new tikimybinio meno sistema, apimanti epistemologiją, ontologiją, estetiką, etiką ir socialinį kontekstą, kartu siūlant naują požiūrį į kūrinio, kūrėjo ir žiūrovo santykį.

Knygos tikslas – sisteminti new tikimybinio meno teoriją, atskleidžiant jos filosofinius principus ir praktines taikymo galimybes šiuolaikiniame mene. Lagūnavičiaus idėjos išryškina, kad new tikimybinis menas nėra tik atsitiktinių kūrinių rinkinys, bet integruota filosofinė paradigma, kurioje patyrimas, sąveika ir potencialumas yra kertiniai elementai.

Literatūra

1. Adorno, T. W. (1970). *Aesthetic Theory*. London: Routledge & Kegan Paul.
2. Cage, J. (1961). *Silence: Lectures and Writings*. Middletown, CT: Wesleyan University Press.
3. Danto, A. (1981). *The Transfiguration of the Commonplace*. Cambridge, MA: Harvard University Press.
4. Dewey, J. (1934). *Art as Experience*. New York: Minton, Balch & Company.
5. Eco, U. (1989). *The Open Work*. Cambridge, MA: Harvard University Press.
6. Goodman, N. (1968). *Languages of Art*. Indianapolis: Hackett Publishing.
7. Hegel, G. W. F. (1835). *Aesthetics*. Oxford: Oxford University Press.
8. Kant, I. (1790). *Critique of Judgment*. Cambridge: Cambridge University Press.
9. Lagūnavičius, T. (2024). *Tikimybinio meno filosofijos rankraštis (nepublikuotas)*.
10. Lagūnavičius, T. (2025). *Interviu apie tikimybinio meno ontologiją, estetiką, etiką ir perspektyvas*.

APIE AUTORIŲ

Tomas Lagūnavičius – Kaune, Lietuvoje, gyvenantis multidisciplininis kūrėjas ir mąstytojas, kurio veikla aprėpia tiek meninę praktiką, tiek šiuolaikinę filosofinę refleksiją. Jo intelektualinė ir kūrybinė veikla formuojasi tarpdisciplininėje erdvėje, kur vizualiniai ir scenos menai tampa platforma filosofinių idėjų artikuliacijai ir naujų konceptų kūrimui. Per savo įvairiapusę karjerą jis ne tik surengė daugiau nei 40 personalinių parodų ir sukūrė virš 50 sceninių darbų, bet ir nuosekliai plėtojo teorinį diskursą, siekdamas konceptualizuoti šiuolaikinės tikrovės procesus.

Autorius yra parašęs ir keletą filosofinių knygų, kuriose plėtojami originalūs teoriniai modeliai bei praktinės filosofijos kryptys. Tarp reikšmingesnių darbų minėtini „Neuromaterializmas ir hypekultūralizmas. Praktinė filosofija“, taip pat „Būk postmodernistas. 100 žingsnių“ ir „Būk postnacionalistas. 100 žingsnių“, kuriuose analizuojami šiuolaikinės visuomenės, kultūros ir tapatybės transformacijų procesai. Šiose knygose autorius siekia ne tik interpretuoti esamas filosofines paradigmas, bet ir kurti naujas sąvokas bei metodologinius prieigos būdus, orientuotus į praktinį jų taikymą.

Siekdamas išlaikyti aukštą teorinį lygį ir plėtoti tarptautinį akademinį dialogą, Tomas Lagūnavičius aktyviai seka globalius filosofinius procesus ir yra daugelio prestižinių filosofijos organizacijų narys, tarp jų: Society for European Philosophy (SEP), International Society for Philosophers, Australian Association of Philosophy (AAP), American Philosophical Association (APA), British Philosophical Association (BPA), Aristotelian Society bei Royal Institute of Philosophy.

Autorius yra įgijęs įvairiapusį išsilavinimą, apimantį tiek socialinius mokslus, tiek humanitarines disciplinas. Jis turi socialinių mokslų daktaro laipsnį, yra įgijęs psichologijos magistro kvalifikaciją Vytauto Didžiojo universitete, taip pat studijavo praktinę filosofiją. Be to, jo akademinis pagrindas apima ir teatro studijas (vaidybos ir režisūros kryptys), kurios daro reikšmingą įtaką jo filosofiniam mąstymui ir tarpdisciplininiam požiūriui.

NEW TIKIMYBINIO MENO FILOSOFIJA
TOMAS LAGŪNAVIČIUS KAIP PARADIGMOS KŪRĖJAS